

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นจัดอยู่ในประเภทบันเทิงคดี ดังที่ เจื้อ สตะเวทิน¹ กล่าวไว้ว่า "บันเทิงคดี" (Fiction) หมายถึงเรื่องที่มีสมมุติฐานหรือเรื่องที่จินตนาการ สร้างสรรค์ขึ้นโดยยึดหลักความจริงให้มากที่สุด บันเทิงคดีคลุมถึง novel, short story และ Play หรือ Drama ถือเป็นเรื่องชนิดมี Plot (โครงเรื่อง) ทั้งปวง" วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นในภาษาไทยแต่เดิมเรียกเรื่องอ่านเล่น เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว แต่เรียกกันว่านิทานหรือนิยาย ในสมัยแรกมีขนาดสั้นและมีโครงเรื่องง่าย ๆ ต่อมาจึงมีความยาวมากขึ้น และมีโครงเรื่องซับซ้อนยิ่งขึ้นจนเข้าแบบแผนของเรื่องตามแบบตะวันตก

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ยังเป็นรูปแบบของร้อยกรอง นิยายหรือนิทานอิงพงศาวดารจีน และ นิทานคำกลอนซึ่งเรียกว่า "เรื่องประโลมโลก" หรือ "เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ"

ตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีปัจจัยหลายประการที่มีผลให้วรรณกรรมเปลี่ยนแปลง คือมีผู้กลับจากการศึกษาในต่างประเทศ โดยเฉพาะจากทวีปยุโรป ใฝ่หาอารยธรรมตะวันตกนานต่าง ๆ ตลอดจนแบบแผนการประพันธ์แนวใหม่

¹เจื้อ สตะเวทิน, ประวัตินวนิยายไทย ภาษาไทยอุดมศึกษาเล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2517), หน้า 1.

ซึ่งไต่แก่ เรื่องสั้น บทละคร และนวนิยายเข้ามาเผยแพร่ นอกจากนี้การศึกษากายใน
ประเทศก็เจริญขึ้นเป็นอันมาก ทำให้มีผู้สนใจการอ่านและเขียนหนังสือกันอย่างกว้าง
ขวาง สิ่งเหล่านี้นอกจากจะทำให้การประพันธ์เจริญ และเปลี่ยนแนวโน้มที่เน้นร้อยกรอง
ไปเป็นร้อยแก้วแล้ว ยังเปลี่ยนความนิยมจากนิยายอิงพงศาวดารจีนและเรื่องจักร ๆ
วงศ์ ๆ มาเป็นบันเทิงคดีร้อยแก้วแบบตะวันตก (prose fiction) โดยเริ่มตั้งแต่
ปกรณัม (fable) ซึ่งเป็นเรื่องประเภท "นิทาน" "นิยาย" ต่อมาจึงมีเรื่องแปลมาจาก
ภาษาตะวันตก โดยในระยะแรกเป็นประเภทเรื่องสั้น (short story) ต่อมาจึงมีนวนิ
ยายแปลและในที่สุดจึงมีนวนิยายที่แต่งตามแบบแผนทางวรรณกรรมของตะวันตก¹

สรุปได้ว่าเรื่องสั้นมีกำเนิดในประเทศไทยก่อนนวนิยาย เรื่องสั้นที่ถือได้ว่าเป็น
เป็นเรื่องแรกของไทย คือ เรื่องสนุกนึ่ง² ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร
ที่ลงพิมพ์ครั้งแรกในวชิราวุธ หนังสือนิยายสัปดาห์ของหอพระสมุดวชิราวุธ มี พ.ศ. 2429

เนื้อเรื่องของสนุกนึ่ง² เกี่ยวกับพระสงฆ์หนุ่ม ๆ สนทนากันถึงเรื่องการลา
สิกขาบทออกมาทำราชการ มีครอบครัว และมีเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ประพันธ์ทรงเลือก
เอาตัวละครนี้ไว้เป็นฉาก เพราะเคยผนวชอยู่และทรงทราบท้องถิ่นนั้นเป็นอย่างดี
ด้วยเหตุนี้เรื่องจึงมีความสมจริง จนทำให้ผู้อ่านพากันเข้าใจว่าเป็นเรื่องจริง จึงเกิด
การวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ จนทำให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปวเรศวริยาลง-
กรณ์ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศขณะนั้นกริ้วกรมหลวงพิชิตปรีชากรมาก ได้มีใ้ฎีกาทูลเกล้าฯ
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอให้ทรงเรียกตัวคนเขียนมาลงโทษให้จงได้
เพราะมีเจตนาอวดอุตุนิยมศาสนา เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบ

¹ สมปราษฎ์ เลาชะพันธ์, "คำบรรยายวิชาวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ TH 322"
(กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518), หน้า 9.

² สุพรรณี วราพร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย (กรุงเทพมหานคร:
เจริญวิทย์การพิมพ์, 2519), หน้า 46.

และทรงกล่าวโทษกรมหลวงพิชิตปรีชากร ครั้นกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงทราบว่า กรมหลวงพิชิตปรีชากรถูกวิ้วกัลบัทรังส่งสารทอกราบทูลขอพระราชทานโทษไว้ ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ก็ทรงยอมยกโทษให้ เรื่องจึงระงับไป อาจกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นแบบตะวันตกเริ่มได้รับความสนใจจากประชาชนเพิ่มขึ้น

นักเขียนเรื่องสั้นในยุคแรกที่สำคัญได้แก่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิป ประพันธ์พงศ์ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และกรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นต้น ทั้ง สามพระองค์ล้วนแต่เป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่มีแนวการเขียนเฉพาะของตนเอง ซึ่งสะท้อน ความคิดและสภาพความเป็นไปในสมัยนั้นเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังแทรกอารมณ์ขันไว้ใน เรื่องและบทเจรจา

เรื่องสั้นที่เด่นในสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากเรื่องสนุกลูกของกรมหลวงพิชิต ปรีชากรแล้ว ยังมีเรื่อง อีลอยป้อยแอ เรื่องตาบอดสอดตาเห็น และเรื่องยั้งใจอินันถึง เป็นสาวทิมทิก ของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เรื่องปลาคลุกยู่ เรื่องนิทานเรื่องโง่ง และเรื่องซี่ข้างจับตุ๊กแทน ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ

ในราว พ.ศ. 2443 มีหนังสือลัทธิวิทยาเกิดขึ้น หนังสือเล่มนี้ส่วนใหญ่จะลงเรื่อง ที่แปลหรือแปลงมาจากต่างประเทศ เพราะหลังจากนั้นนักเขียนไทยก็นิยมการแปลและ แปลงเรื่องจากต่างประเทศมาเป็นไทยมากขึ้น เรื่องสั้นของไทยที่เป็นเรื่องแปลหรือแปลง ได้โครงเรื่องมาจากประเทศตะวันตก ที่มีชื่อเสียงคือ เรื่อง สร้อยคอที่หาย ของประเสริฐ อักษร (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์) ได้เค้าโครงมาจาก The Necklace ของ Guy de Maupassant นักประพันธ์ชาวฝรั่งเศส นักเขียนเรื่องสั้นในระยะนี้ไม่ใช่นักเขียนอาชีพ แต่ก็เป็นบุคคลสำคัญของวงวรรณกรรมไทยยุคหลัง ๆ เช่น น.ม.ส. แมวัน แสงทอง คนคง เขียวหวาน ฯลฯ

หนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยต่อมามีส่วนสนับสนุนให้เรื่องสั้นมีวิวัฒนาการมาตามลำดับ เนื้อเรื่องส่วนมากแปลจากภาษาอังกฤษ หรือฝรั่งเศส และแต่งขึ้นใหม่

เองบ้าง ลักษณะโดยทั่วไปของเรื่องสั้นสมัยนั้นมีความสมจริงมากขึ้นกว่ายุคก่อน ในตอน
 ๖ แมจะมีนักเขียนได้รับอิทธิพลจากตะวันตก แต่งเรื่องสั้นน่าสนใจไว้มาก
 เรื่อง แต่เรื่องสั้นแบบใหม่ของไทยก็ยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายนัก แม้แต่ชุนนายทองอิน
 บพพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแท้จริงเป็นเรื่องสั้นประ
 เภทนักสืบ ก็ยังใช้ชื่อว่า "นิทานนายทองอิน".

จนกระทั่งในรัชกาลที่ ๗ การศึกษาเริ่มขยายตัว เรื่องสั้นมีความก้าวหน้าขึ้น
 มักจะลงในนิตยสารรายสัปดาห์ รายเดือนต่าง ๆ นับตั้งแต่ "เรिंगรมย์" เป็นต้นมา จะ
 พบว่าเรื่องสั้นมีแนวสมจริง และเป็นแบบฉบับของไทยมากขึ้นกว่าเดิม นักเขียนที่มีชื่อเสียง
 ในสมัยนี้ได้แก่ มาลัย ชูพินิจ แสงทอง ศรีบูรพา ยาขอบ ดอกไม้สด แซ ฌ วังน้อย
 สันต์ เทวรักษ์ คำรา ณ เมืองไค อิม ไชยวสุ เทพ มหาเปารยะ ฯลฯ พอเกิดสงคราม
 โลกครั้งที่ ๒ ขึ้น กิจการหนังสือพิมพ์ซบเซา วงการประพันธ์ก็พลอยเงียบเหงาไปด้วย
 ประกอบกับผู้บริหารประเทศในสมัยนั้นได้ออกกฎหมายการใช้ภาษาจีนใหม่ ทำให้นัก
 ประพันธ์หลายคนวางปากกา หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ วงการประพันธ์กลับคึกคักอีกครั้ง
 หนึ่ง ค่ายใหญ่ที่เป็นแหล่งรวมนักเขียน คือ ค่ายสี่ลม ของบริษัทไทยพาณิชย์การ ที่อารีย์
 ลีวาระ ชื่อกิจการไว้ทั้งหมด เช่น พิมพ์ไทย สยามนิกร สยามสมัย ฯลฯ จุดเคลื่อนไหว
 ที่สำคัญจุดหนึ่งของเรื่องสั้น คือ พ.ศ. ๒๔๙๑ นิตยสารสยามสมัย ซึ่งมี มาลัย ชูพินิจ เป็น
 บรรณาธิการ จัดประกวดเรื่องสั้นโบว์สีฟ้าขึ้น เพื่อหาเพชรน้ำหนึ่งในวงวรรณกรรม
 ปรากฏว่า เรื่อง "ตึกกรอสส์" ของ อ.อุคกร เป็นเรื่องสั้นชนะเลิศ ทำให้เขากลายเป็น
 เป็นนักเขียนเรื่องสั้นที่มีชื่อเสียง ส่วนผู้ที่มิได้รับรางวัลจากการประกวดก็พยายามมุนานะ
 เขียนเรื่องสั้นจนประสบความสำเร็จในปัจจุบัน เช่น มกรณ์ ปิ่นเฉลียว รัตนะ ยาวะประ
 ภาส ฯลฯ

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๘ มีนักเขียนคนหนึ่งคือ อาจิมต์ ปัญจพรรค์ ที่ทำให้เรื่อง
 สั้นได้รับความสนใจจากผู้อ่านเพิ่มขึ้นอีกหลังจากได้ซบเซาไปนาน โดยเขาจัดพิมพ์ผลงาน
 ของตัวเอง ออกมาในรูปหนังสือปกอ่อน ชุด กล้วยเหมืองแร่ ออกจำหน่าย นับแต่นั้นมา

สำนักพิมพ์ต่าง ๆ มักจะพิมพ์เรื่องสั้นออกมาเป็นชุดในรูปแบบหนังสือปกอ่อนมากขึ้น เช่นหนังสือรวมเรื่องสั้นของ อุณา เพลิงขรรค์¹ ที่มีชื่อคลองจองกันคือ เสพสมบัตินิมิต จะเรีกรวมยศ สีเกลศยงโลกเดลิง สเรีงระบำคำรุ พรุควังถึงนรกแลสวรรค ทรายเคื่อนตะวัน พันฟ้าและดิน และเพียงประคินแหลงหลา บารนี เป็นต้น

ปัจจุบันเรื่องสั้นได้รับความนิยมจากนักอ่านอย่างแพร่หลาย แท้ก็เขียนเรื่องสั้นกลับขาดแคลน เพราะขณะนี้นักเขียนที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่ของเมืองไทย เช่น สุวรรณี สุคนธา หมยันต์ ฯลฯ แทกอนเคยเขียนเรื่องสั้น เคียวนี้หันไปเขียนนวนิยายกันเป็นส่วนมาก ภายเหตุผลทางคาครองชีพ การเขียนนวนิยายจะไครับเงินมากกว่าเรื่องสั้นและไครับความสนใจจากนิตยสารทั่ว ๆ ไป การเขียนเรื่องสั้นจึงซบเซาลง คังนั้นหนังสือพิมพ์และนิตยสารบางฉบับพยายามจะใหเรื่องสั้นกลับรุ่งเรืองขึ้นอีก ไคจักประกวดการเขียนเรื่องสั้นโดยนักเขียนหน้าใหม่ขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์เคลีใหม่ และนิตยสารสกุลไทย หนังสือพิมพ์เคลีใหม่ ไคจักประกวดเรื่องสั้นชิงรางวัล ประกาศผลและมอบรางวัลให้ผูชนะเลคินในการตัดสินซุดแรกไปเมื่อวันที่ 14 มกราคม 2521 ที่โรงแรมเอราวัณ ผูชนะเลคิรางวัลที่ 1 ไคแก อุดมศักดิ์ ทองมวน จากเรื่อง "เงินหรือมนุษยธรรม"²

จากประวัติความเป็นมาของเรื่องสั้นไทยคังกล่าวนี้ จะเห็นไคว่าแต่เคิมคนไทยอ่านเรื่องสั้นเพื่อความบันเทิงเท่านั้น ยังไมไคนำมาเป็นแบบเรียนวิชาวรรณคดีไทย เช่นปัจจุบัน เพราะก่อนปี พ.ศ.2499³ หนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทยไมไคกำหนดแน่นอน

ชลธิรา กล็คอยู, "พัฒนาการของหนังสือประเภทพอกเก็ตบุค" ใน กรองภาษาและวรรณกรรม, ชลธิรา กล็คอยู - สุวรรณา เกரியงไกรเพ็ชร, ผูรวบรวมและเรียบเรีง (นครหลวงกรุงเทพนคร: ศรีเมืองการพิมพ์, 2506), หน้า 329.

²นิพนธ์, "พบนักเขียนผูไครับรางวัลประกวดเรื่องสั้น," สกุลไทย 24(14 กุมภาพันธ์ 2521): 42.

³เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล, "แบบเรียนวรรณคดีไทย," วิวัฒนาการของแบบเรียนไทย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2517), หน้า 67.

แล้วแต่ครูผู้สอนจะกำหนดให้เรียน การเรียนวรรณคดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม มักจะไม่ได้อ่านโดยตลอดทั้งเรื่อง หนังสือแบบเรียนวรรณคดีที่ใช้ศึกษาเล่าเรียนเป็นหนังสือที่คัดตอนมาจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ โดยได้เลือกตอนที่เนื้อเรื่องอันเป็นกวีหรือสนุกสนานน่าสนใจ มีโวหารและการประพันธ์ที่เด่น ตัดตอนมาพิมพ์ขึ้นเฉพาะเป็นเล่มเล็ก ๆ ตัวอย่างหนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทยในสมัยก่อน ได้แก่เรื่องรามเกียรติ์ตอนศึกกุ่มภรรยา และตอนท้าวผาดูรวาความ ฉับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เรื่องสังข์ทองตอนเลือกคู่ หาเนื้อหาปลา และตอนที่คดี ฉับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น

ในปี 2498¹ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำหลักสูตรชั้น เตรียมอุดมศึกษาชั้นใหม่ และต่อมาอีกปีหนึ่งคือใน พ.ศ. 2499 กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งคณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหนังสืออ่านภาษาไทยขึ้น เพื่อทำหน้าที่คัดเลือกแก้ไข ปรับปรุง และจัดทำหนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทยชั้นใหม่ เพื่อให้เหมาะกับหลักสูตร สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงหนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทยนั้น กล่าวได้ว่าเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเตรียมอุดมศึกษาในปี พ.ศ. 2498 และนอกจากนี้ผู้วิจารณ์กันว่า หนังสือแบบเรียนวรรณคดีแบบเก่าซึ่งคัดตอนเป็นตอนยาว ๆ จากวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว หรือเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตลอด เช่นรายยาวมหาเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ ลิลิตตะเลงพ่าย หรือหนังสือพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวบางเรื่อง ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย และไม่มีใครรู้จักวรรณคดีหลายประเภท ด้วยเหตุนี้เองหนังสือแบบเรียนวรรณคดีที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2499 จึงมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากหนังสือแบบเรียนวรรณคดีรุ่นก่อนขึ้นไป

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

กระทรวงศึกษาธิการ¹ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหนังสือ
 อานภาษาไทย เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 ให้ช่วยกันจัดทำหนังสือแบบเรียน
 วรรณคดีไทยตั้งแต่ระดับชั้น ม.ศ. 1 - ม.ศ. 5 โดยมีจุดมุ่งหมายในการจัดทำหนังสือ
 ครั้งนี้ แสดงไว้ในคำชี้แจงของคณะกรรมการ ดังนี้ "คณะกรรมการมีความเห็นร่วมกันว่า
 นักเรียนชั้นเตรียมอุดมศึกษาควรจะได้อ่านหนังสือภาษาไทยชั้นดีหลายเรื่อง หลายแบบ
 และหลายรส ทั้งให้ได้อ่านหนังสือไทยต่างยุคต่างสมัยกันด้วย ให้อ่านจากวีหลาย ๆ ท่าน
 และคำประพันธ์หลาย ๆ แบบ จึงตกลงให้จัดทำหนังสือนี้ในรูปชุมนุมวรรณคดี ก็คือคัดเลือก
 วรรณคดีมาวางตอนบางเรื่องมารวมไว้ในที่เดียวกัน เรียกว่า "แบบเรียนวรรณคดีสำหรับ
 ชั้นเตรียมอุดมการศึกษา"²

ด้วยจุดมุ่งหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทย หลักสูตร
 พุทธศักราช 2499 นี้ เป็นแบบเรียนที่ครูจะได้ใช้ในการสอนนักเรียนในหลักสูตรของการ
 เรียนภาษาไทยเต็มตามหลักสูตร ให้ความสะดวกแก่ผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งต้องการให้
 นักเรียนได้มีความรู้กว้างขวางในเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณคดีไทย ใ้รู้จักวรรณคดีของกวี
 หลาย ๆ ท่าน วรรณคดีหลาย ๆ แบบ และหลาย ๆ ยุค นอกจากนี้หลักสูตรใหม่มีใ้มุ่ง
 หมายใ้ให้นักเรียนรับความรู้จากครูเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีใ้ส่งเสริมใ้ให้นักเรียน
 อ่านแบบเรียนและทำงานด้วยตนเองใ้มากขึ้น ใ้รู้จักคนควาหาความรู้เพิ่มเติมจากใ้อื่น ๆ
 ด้วย เพราะเนื้อเรื่องใ้ในแบบเรียนวรรณคดีไทยแต่ละเรื่อง จะมีคำอธิบายประกอบ มี
 ประวัตินุ้แต่ง คำชี้แจง คำศัพท์ ตลอดจนมีกิจกรรมเสนอแนะใ้ในตอนท้ายของเรื่องทุกเรื่อง

¹กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507,
 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507) (พิมพ์เป็นที่ระลึกใ้ในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง
 วันที่ 1 เมษายน พุทธศักราช 2507).

²กระทรวงศึกษาธิการ, แบบเรียนวรรณคดีไทยเล่ม 4 ชั้นมัธยมศึกษา
 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513), หน้า ค - ง.

แบบเรียนที่จัดทำขึ้นใหม่ทุกระดับชั้นในแต่ละฉบับ จะมีทั้งประเภทวรรณคดีที่เป็นร้อยแก้ว ประเภทร้อยกรอง และประเภทละคร ที่กำหนดให้นักเรียนศึกษา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรม ทายมที่ช่วยให้นักเรียนที่สนใจ ได้เห็นทางค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากเรื่องฉบับ สัมบูรณ์ได้อีก โดยเหตุนี้เองหนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทย จึงมีไซแต่เพียงคัดตอนวรรณคดี ต่าง ๆ มารวมเล่มเอาไว้เท่านั้น แต่ยังไม่ให้รายละเอียดต่าง ๆ อันเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้อง เนื่องกับวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ โดยตรง ดังปรากฏในคำชี้แจงของคณะกรรมการดำเนินการ ปรับปรุงหนังสือภาษาไทยที่ลงพิมพ์ในหนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ว่า "หนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทยสำหรับชั้นเตรียมอุดมศึกษานี้คณะกรรมการได้ จัดทำเพื่อให้สะดวกทั้งแก่ครูและนักเรียน โดยจัดทำคำอธิบายอย่างละเอียด และกำหนด กิจกรรมไว้พอเป็นแนวทางทายเรื่องทุกเรื่อง ขอชี้แจงว่ากิจกรรมที่กำหนดไว้นั้นครูพึง เลือกใช้ตามควร ไม่จำกัดปฏิบัติทุกข้อ หรืออาจพลิกแพลงใช้กิจกรรมอย่างอื่นนอกเหนือ จากที่เสนอแนะไว้อีกก็ได้ คณะกรรมการมั่นใจว่าหนังสือแบบเรียนวรรณคดีไทย สำหรับ ชั้นเตรียมอุดมศึกษานี้ง่ายและสะดวกแก่การสอนการเรียน นักเรียนสามารถอ่านตามคำฟัง ได้หลายเรื่อง เป็นการช่วยให้เรียนได้ทันตามหลักสูตร"¹

จากการปรับปรุงแบบเรียนวรรณคดีไทยในปี พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา ยังผลให้ เรื่องสั้น 2 เรื่อง คือเรื่องสร้อยคอที่หาย ของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และเรื่อง กุณยาพิงของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้รับการบรรจุอยู่ในแบบเรียนวิชาวรรณคดีไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 (หรือเตรียมอุดมศึกษาในสมัยก่อน) ในหลักสูตรวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2503

แบบเรียนเป็นอุปกรณ์ประกอบการเรียนที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ที่มีบทบาทต่อครู ผู้สอนและนักเรียน โดยจะช่วยให้ผลการเรียนการสอนดำเนินไปตามความมุ่งหมายของ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ฉ.

การศึกษาในแต่ละเหตุการณ์ได้ และยังเป็นเครื่องกำหนดเนื้อหาวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ อีกด้วย โรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศยึดเอาแบบเรียนเป็นตำราหลักและใช้สอนในชั้นเรียนเรื่อยมา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 - 2517 ได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับแบบเรียนเพิ่มขึ้น กล่าวคือมีกณกฤษหนึ่งวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีไทยอย่างกว้างขวาง ได้พากันตำหนิวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ที่อยู่ในแบบเรียนด้วยเหตุผลหลายประการ ดังเช่น

สันทัก ปฏิภากรรณ¹ กล่าวว่า

วรรณคดีไทยเป็นงานที่รับใช้สังคมกักตึกเป็นงานที่ยกย่องเชิดชูคนส่วนน้อยที่กวดขันและเหยียดหยามประชาชน การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรวรรณคดีควรจะเป็นอนุบายยิ่ง เพราะตำราเรียนวรรณคดีมีคเหมือนเนื้อหาโดยพยายามไปเน้นการศึกษาในภาษาและวรรณศิลป์ ซึ่งเท่ากับเป็นการมอมเมาความคิดของเยาวชนผู้บริสุทธิ์ให้มลายในทัศนะที่ไม่วินิจฉัยศาสตร์และประชาธิปไตย เป็นเครื่องชี้ให้เห็นปรัชญาการศึกษาของไทยที่มีใญ่มุ่งใหญ่การศึกษาเพื่อคนส่วนใหญ่ที่ถูกกดขี่ แต่เพื่อสืบทอดการกดขี่กันแรงให้ดำรงอยู่ต่อไปอีก

นอกจากนี้ยังกล่าวพาดพิงถึงเรื่องสัน 2 เรื่อง ในแบบเรียนวรรณคดีไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 อีกว่า

เรื่องสั้นคุณย่าเพ็ง สร้อยคอที่หาย ก็ไม่เห็นจะแสดงลักษณะเด่นของเรื่องสั้นชั้นเยี่ยมอย่างไร มีหน้าซ้ำภาษาที่ไซก็ยังไม่เป็นภาษาคนเสียอีกด้วย

สุชาติ สวัสดิ์ศรี² เขียนเรื่องวรรณกรรมกับชีวิต ได้กล่าวถึงแบบเรียนวรรณคดีไทยว่า

¹สันทัก ปฏิภากรรณ, "วรรณคดีไทย วรรณคดีของใคร," รวมพลัง (พระนคร: เจริญวิทยการพิมพ์, 2516), หน้า 20, 24.

²สุชาติ สวัสดิ์ศรี, "วรรณกรรมกับชีวิต" ปาจารย์สาร 5 (กรกฎาคม - กันยายน 2515): 99.

...ประการที่หนึ่ง แบบเรียนวรรณคดีไทยถูกยักเยียดให้จำนวนมากเกินไปหรือ
 ประการที่สอง แบบเรียนวรรณคดีไทยมีมากมายเรื่องจนเกินกว่าที่จะเรียนดูด้วยหัว
 ใจให้ซาบซึ้งใดตลอดระยะเวลาที่กำหนดไว้ในห้องเรียน และบางเรื่องก็อยู่บนสมัย
 ไม่น่าสนใจ ไม่นุก ไม่น่าสนกับชีวิตจริง

ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล¹ ได้เขียนเรื่อง วรรณกรรมไทย: กระทบเสียง
 ของลัทธิการเมือง? ไวว่า

ถึงแม้วรรณคดีไทยส่วนใหญ่จะมีความไพเราะ ภาษาและโวหารเป็นเลิศ แต่ก็มี
 เนื้อหาที่แคบแคบคุดไม่กินคน และไม่เหมาะกับสมัยนี้ คำราเรียนวรรณคดีไทยของ
 ชนชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่ประถมศึกษามาจนถึงอุดมศึกษาจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก นักเรียน
 เบื่อวรรณคดีไทยสาเหตุของหนึ่ง สืบเนื่องมาจากขอบเขตกว้างขวางของวรรณคดีไทยที่ไม่
 เหมาะกับยุคสมัย... คำราแบบเรียนควรเปลี่ยนแปลงได้แล้ว

นอกจากนี้ ยังมีบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารและหนังสือพิมพ์หลายฉบับได้ชี้ให้เห็น
 เห็นขอบเขตกว้างขวางของแบบเรียนวรรณคดีไทย และเนื้อหาที่บรรจุอยู่นั้น บางเรื่องรุนแรงถึง
 ขนาดให้เดาแบบเรียนวรรณคดีไทยทิ้ง แต่บทความที่เขียนสนับสนุนวรรณคดีไทยก็มีไม่น้อย
 เช่น

สต กุรณะโรหิต² กล่าวว่า วรรณคดีเป็นสมบัติแห่งความนึกประจักษ์ เป็น
 กระจกที่ส่องสังคมในยุคหนึ่ง ๆ กระจกบานนี้จำเป็นสำหรับยูแสงอนาคต เพราะอนาคต
 มาจากอดีต การเฝ้าอดีตก็เหมือนการทำลายที่เกิดของมนุษยชาติ คือทำลายพ่อทำลายแม่
 ถ้าไม่มีพ่อแม่เราจะเกิดมาได้อย่างไร...อย่าเฝ้าวรรณคดีเลย เฝ้าวรรณคดีไว้เป็น
 กระจกเงาเพื่อเตือนใจเรามากกว่า คือเตือนว่าอย่ากลับไปหาอดีต ถ้าอดีตทำให้เกิดชนชั้น

¹ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, "วรรณคดีไทย: กระทบเสียงของลัทธิการเมือง?" อักษรศาสตร์วิจารณ์ 3 (สิงหาคม 2517): 6.

² สต กุรณะโรหิต, "เฝ้าวรรณคดี" ปากไถฉบับวรรณกรรมวิพากษ์
 (5 พฤษภาคม 2518): 210 - 211.

ทิพย์¹ เขียนเรื่องวรรณคดีไร้กาจริงหรือ ไ่วว่า

...วิชาวรรณคดีไทยในการเรียนการสอนนั้น หลายคนมองไปในแง่ที่ว่า เป็นวิชาที่นาเบื่อหน่ายเหมือนยาขม แต่ความจริงแล้ววรรณคดีก็คือวรรณคดี เนื้อหาของวรรณคดีก็ถือความไพเราะ ไพเราะทั้งเนื้อหาและงดงามด้วยศิลปะของการร้อยกรองภาษาก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ ดังนั้น มันจึงอยู่ที่ครูผู้สอนเองว่าใครสอนให้นักเรียนเขาใจถึงเนื้อหาและอรรถรส ตลอดจนความหมายที่แท้จริง หรือความหมายที่แฝงอยู่ในวรรณคดีบทนั้น ๆ ใครดีเพียงไร

จะเห็นได้ว่า บทความเรื่องนี้มีคุณค่าหนึ่งวรรณคดี แต่ชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของวรรณคดีว่าอยู่ที่ครูผู้สอนเท่านั้น

จากการวิพากษ์วิจารณ์ในข้อบกพร่องและข้อดีของวรรณคดีที่คัดเลือกมาเป็นแบบเรียนขยายตัวกว้างขวางออกไป กระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็นผู้กำหนดหลักสูตรการศึกษาของชาติและในฐานะผู้รับผิดชอบโดยตรงก็เริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อพิจารณาปรับปรุงข้อเรียกร้องที่ให้มีการเปลี่ยนแปลงแบบเรียนวรรณคดีไทยเสียใหม่ ใกล้เคียงเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยอธิบดีกรมวิชาการ² (คุณหญิงอัมพร มีสุข) ในขณะนั้นได้ให้สัมภาษณ์แก่นักหนังสือพิมพ์ว่า

เรื่องแบบเรียนนั้นยอมรับว่ามีจุดผิดพลาดมาก แต่ต้องขอเวลาแก้ไขบ้าง และขณะนี้ก็ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและแบบเรียนทุกระดับแล้ว โดยจะประมวลใหม่ มุ่งให้เนื้อหาสาระถูกต้องและดีที่สุด ส่วนภาษาไทยก็ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นดำเนินการแก้ไขแล้ว เพราะเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ถ้าไม่ปฏิรูปภาษาไทยให้ดีขึ้น คอไปคนไทยก็จะไม่เป็นคนไทยเต็มตัว

¹ทิพย์, "วรรณคดีไทยไร้กาจริงหรือ," สยามรัฐ (26 ตุลาคม 2517):

5.

²คุณหญิงอัมพร มีสุข, "สัมภาษณ์," ไทยรัฐ (24 กรกฎาคม 2517) : 32

เมื่อการวิพากษ์วิจารณ์แพร่หลายมากขึ้นในหมู่นักวิจารณ์ นักเขียน ผู้ศึกษา
วรรณคดีโดยทั่วไป เฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวัยรุ่นและคนหนุ่มสาวเช่นนี้แล้ว กระทรวงศึกษา
ธิการได้มีการเคลื่อนไหวทางการปรับปรุงหลักสูตร และแบบเรียนที่ถูกวิจารณ์ว่าไม่สอดคล้อง
คลอไปกับสังคมปัจจุบัน ดังนั้นในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ปรับปรุงรายวิชาในหมวดภาษาไทย โดยแบ่งเป็น
วิชาบังคับและวิชาเลือก วิชาบังคับมี 4 รายวิชา ได้แก่ ท 401 ท 402 ท 503 ท 504
ซึ่งเป็นวิชาเกี่ยวกับการใช้ภาษา หลักภาษาและวรรณคดี ส่วนวิชาเลือกมี 8 รายวิชา
ได้แก่ ท 041 การประพันธ์ ท 061 ประวัติวรรณคดี 1 ท 062 ประวัติวรรณคดี 2
ท 071 ภาษาไทยธุรกิจ ท 021 การอ่านและการพิจารณาหนังสือ ท 011 กิจการพูด
ท 031 ภาษากับวัฒนธรรม นอกจากนั้นยังได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแบบเรียนวรรณคดีไทย
ใหม่ โดยได้เปลี่ยนชื่อจาก แบบเรียนวรรณคดี เป็น หนังสืออ่านภาษาไทย เพื่อให้ทันสมัย
สอดคล้องเหตุการณ์ ให้สอดคล้องกับความต้องการตามวัยของผู้เรียน และเป็นการปลูกฝัง
ความสำนึกในชาติให้รู้วาทรงคดีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติอย่าง
แท้จริง เพราะวรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง เป็นภาพสะท้อนของสังคมในแต่ละยุคสมัย
ความคลี่คลายของวรรณคดีย่อมเป็นไปตามความคลี่คลายของสังคม และการประพันธ์เป็น
ภาพสะท้อนความจริงในยุคนั้น ๆ

จากการปรับปรุงแบบเรียนวรรณคดีไทย กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศ
กำหนดหนังสือเรียนสำหรับอ่านในเวลา โดยคัดเลือกบางเรื่องบางตอนจากแบบเรียน
วรรณคดีไทยเล่ม 4 และเล่ม 5 ซึ่งใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 คงไว้ และเสริมเรื่องใหม่ ๆ
ขึ้นอีกบ้าง ทำให้จำนวนเรื่องมีเพิ่มขึ้นกว่าเดิม ในหลักสูตร เก่านั้นจำนวนเรื่องในแบบ
เรียนวรรณคดีไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีทั้งหมด 12 เรื่อง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีทั้งหมด
11 เรื่อง ซึ่งบังคับเรียนหมดทุกเรื่อง แต่ในหลักสูตรพุทธศักราช 2518 นั้น หนังสืออ่าน
ภาษาไทย (แบบเรียนวรรณคดีไทย) สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีทั้งหมด 19 เรื่อง
บังคับให้เรียน 13 เรื่อง และเลือกเรียนอีก 2 เรื่อง สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
ก็เช่นกัน มีจำนวนเรื่องทั้งหมด 16 เรื่อง บังคับให้เรียน 11 เรื่อง และให้เลือกเรียน

อีก 2 เรื่อง¹ เนื้อหาในแบบเรียนส่วนใหญ่ยังคงเดิม มีเพียงบางเรื่องที่เปลี่ยนแปลง เช่นในแบบเรียนวรรณคดีไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตรเก่า เรียนเรื่อง "อิเหนา ตอนเผาเมือง" แต่ในหนังสืออ่านภาษาไทยหลักสูตรใหม่เปลี่ยนเป็น "อิเหนาตอนที่กษัตริย์หนี" และบางเรื่องก็ตัดออกไป เช่นเรื่อง "คุณยาพิง" "สร้อยกอดที่หาย" ฯลฯ ทั้งยังเพิ่มเติมหนังสืออ่านนอกเวลาวิชาภาษาไทยขึ้นอีก โดยกำหนดให้เด็กอ่านเรื่องสั้นชั้นละ 2 เรื่อง จากทั้งหมด 20 เรื่อง และนวนิยายอีกชั้นละ 1 เรื่อง จากทั้งหมด 6 เรื่อง²

เมื่อพิจารณาสัดส่วนของแบบเรียนแล้ว จะพบว่ามีเนื้อเรื่องปะปนกันระหว่างวรรณกรรมสมัยเก่าที่นิยมเรียกว่า "วรรณคดี" และวรรณกรรมสมัยใหม่ คือมีตั้งแต่สมัยสุโขทัย เรื่อง "ศิลาจารึกหลักที่ 1" จนถึงสมัยปัจจุบันเช่นเรื่อง "สี่แผ่นดิน" ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความแตกต่างในส่วนนวนิยาย ไวยากรณ์แต่ละสลดว ย ซึ่งกวีในยุคสมัยต่าง ๆ ใ้ร้อยกรองตามลักษณะรูปแบบที่นิยมในสมัยต่าง ๆ รวมทั้งอรรถรสที่จะได้จากการอ่าน หนังสืออ่านภาษาไทยเล่มนี้สามารถสนองความต้องการของนักเรียนได้ บทเรียนโดยทั่ว ๆ ไปไม่มีความสอดคล้องกับวัยและชั้นของผู้เรียน ทั้งยังเอื้อให้นักเรียนฝึกทักษะการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน เช่น ทักษะคันการพูด หนังสืออ่านภาษาไทยนี้ให้นักเรียนฝึกการพูดและแสดงความคิดเห็นได้เกือบทุกเรื่อง นอกจากนั้นยังมีเนื้อหาสัมพันธ์กับวิชาหลายวิชา โดยเฉพาะสัมพันธ์กับวิชาสังคมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่น เรื่อง อิลิตตะเลงพ่าย ลัทธิเอาออบาง จดหมายราชทูตไทย พระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯลฯ บทที่สัมพันธ์กับวิชาหน้าที่พลเมืองก็คือ พระบรมราชาโฆวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ฯลฯ

¹ ุรรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก.

² ุรรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก.

สรุปได้ว่า หนังสืออ่านภาษาไทยหลักสูตรใหม่นี้ จะมีคุณค่าต่อการฝึกสติปัญญา และทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับเทคนิค การสอนของครูเป็นสำคัญด้วย

ในเรื่องการเรียนและการสอนวรรณคดี แต่เดิมมุ่งให้เรียนรู้เพื่อเป็นภูมิรู้ประดับตนเองมากกว่าอย่างอื่น แนวทางที่เรียนก็เน้นทางด้านเนื้อเรื่อง ประวัติผู้แต่ง อุปนิสัยของตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่องเป็นสำคัญ การวัดผลก็ทดสอบทักษะความจำกันเป็นส่วนใหญ่ ภายหลังแนวการศึกษาวรรณคดีค่อยกว้างขวางขึ้น เริ่มสนใจความรู้ทางด้านอื่น ๆ จากวรรณคดีบ้าง เช่น กิจกาณชนบทรรมนิยมประเพณี และวัฒนธรรมจากวรรณคดี จุดมุ่งหมายของผู้แต่ง หรือที่มาของเรื่อง เป็นต้น การศึกษาในแนวต่าง ๆ เหล่านี้ไ้กระทำกันมานานแล้วในการเรียนการสอนวรรณคดีในโรงเรียน แต่การศึกษาในแนววิเคราะห์วิจารณ์ยังมีไม่มากนัก ทั้ง ๆ ที่ "การศึกษาวรรณคดีในแนววิจารณ์จะช่วยให้ผู้ศึกษาเห็นคุณค่าที่แท้จริงของวรรณคดี"¹ เพราะเป็นการประมวลเอาแนวการศึกษาวรรณคดีทุกแนวมาประกอบกัน มีใช้ศึกษาค้นคว้าด้านหนึ่งโดยเฉพาะ ผู้ศึกษาต้องใช้หลักการโดยวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบของวรรณกรรมแต่ละชิ้น ให้เป็นไปตามทฤษฎีของวรรณกรรมนั้น ๆ การศึกษาในแนววิจารณ์ นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงวรรณคดีทุกแง่มุมแล้วยังจะเป็นหนทางนำไปสู่ความซาบซึ้งในวรรณคดีได้ ในเรื่องการสอนวรรณคดีแนววิจารณ์ สุวรรณา เกรียงไกรเพชร² ใ้กล่าววว่า

การสอนให้เด็กใคร่จักวิจารณ์ นับว่าจำเป็นมากสำหรับเด็กในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพราะจะช่วยให้ความคิดของนักเรียนกว้างขึ้น และการเรียนวรรณคดีจะกลับมีความหมายมากขึ้นทั้งในความรู้ลึกของผู้เรียนและผู้สอน

¹ สัทธา พิณีจิวกุล และนิศยา กาญจนวรรณ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2520), หน้า 67

² สุวรรณา เกรียงไกรเพชร, "การสอนวรรณคดีไทยระดับมัธยมศึกษา," ใน กรอองภาษาและวรรณกรรม, ชลธิรา กลัค้อย - สุวรรณา เกรียงไกรเพชร, ผู้รวบรวมและเรียบเรียง (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: ศรีเมืองการพิมพ์, 2506), หน้า 253, 277.

นอกจากนี้ยังแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนวรรณคดีวิจารณ์อีกว่า อันที่จริง การวิจารณ์วรรณคดี ไม่เคยยากเกินไปสำหรับผู้เรียนแต่ละระดับ ความยากง่ายอยู่ที่ว่า ผู้สอนได้พิจารณาพื้นฐานของผู้เรียน และผลการวิจารณ์ให้สอดคล้องกันเพียงไร ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้เรียนควรมีพื้นฐานและความสามารถ พอที่จะวิจารณ์และประเมินคุณค่าของวรรณคดีได้พอสมควร หากผู้สอนจะแนะแนว และหลักการวิจารณ์เบื้องต้นให้ แก่เด็กอย่างง่าย ๆ ไม่พยายามยัดเยียดความรู้ หรือหวังผลงานดีเด่นจากเด็กมากเกินไป

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ¹ กล่าวว่า การที่จะให้เกิดน้ำใจรักวรรณคดีนั้น ต้องอาศัยกลวิธีที่แนบเนียน เมื่อใดควรให้อ่านแต่เพียงผิวเผิน เมื่อใดควรล่อให้วิพากษ์วิจารณ์ เมื่อใดควรชี้แจงว่า สิ่งใดเป็นสิ่งสมมติ ไม่ใช่ให้ทึกทักเอาเป็นความจริง สิ่งใด เป็นสัญลักษณ์ และเป็นสัญลักษณ์ของอะไร อย่างไม่...การวิพากษ์วิจารณ์นี้ ผู้เยาว์ ย่อมต้องทำผิดบ้างถูกบ้าง ถ้าเราเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดเห็นของเขา เขาก็ จะรู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของค้วยคนหนึ่ง ไม่ใช่ครูเป็นเจ้าของวรรณคดี คนหนุ่มคนสาวควร แทะจะรับฟัง เราอาจให้เขารับฟังเราได้ค้วยวิธีการที่เขาจะคิดว่า ครูกับศิษย์เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน ต่างก็เป็นผู้รับมรดกอันล้ำค่าของบรรพบุรุษค้วยกัน

เกี่ยวกับการสอนวรรณคดี มัทนี รัตนิน² ยังได้สรุปเกี่ยวกับการสอนวรรณคดี
ไว้ว่า

002446

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "หัวใจของวรรณคดีไทย," วรรณไวทยาการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 154.

²มัทนี รัตนิน, "แนวคิดเกี่ยวกับการสอนวรรณคดี," (บรรยาย ณ ศูนย์ฝึกอบรมครู โรงเรียนสามเสน, 20 มิถุนายน 2516. (อัคราเนา).

การสอนวรรณคดีที่ถูกต้องคือการนำไปสู่แก่นแท้ของวรรณคดีนั้น ๆ โดยไม่บิดเบือนเสริมแต่งให้เลิศลอยเกินความจริง หรือยกย่องว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ราวกับพระพุทธรูปสักการะ เราควรพยายามถ่ายทอดอย่างซื่อสัตย์ที่สุด ให้นักเรียนใคร่และเข้าใจความกึก ความรู้สึกของศิลปินอย่างแท้จริง ให้เขาใจที่ศิลปินโคจรภาพมาให้อ่าน ให้นักเรียนได้เห็น เขาที่มีส่วนสัมพันธ์กับโลกศิลปินนั้นเช่นกัน ถึงแม้จะอยู่ต่างสมัยกันก็ตาม และเปิดโอกาสให้เขาคิดพิจารณา วิเคราะห์ วิจักษ์ โลกนั้นอย่างเต็มที่ นอกจากนั้น นักเรียนควรศึกษาและเข้าใจถึงความแตกต่างของสังคมไทยแต่ละยุคแต่ละสมัยเพื่อจะที่เขาใจคำว่า วรรณคดี ได้

นอกจากนั้น ทองเครือ เกษมสุวรรณ¹ ยังได้กล่าวถึงวิธีสอนวรรณคดีดีกว่า ครูควรให้โอกาสสนับสนุนให้นักเรียนได้อ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ อาจเป็นพวกนิยายหรือวรรณกรรมต่าง ๆ ซึ่งนักเรียนจะเข้าใจง่าย เมื่อนักเรียนคิดใจหนังสือแล้ว จึงค่อยชักจูงให้นักเรียนสนใจอยากอ่านหนังสือที่ซับซ้อนตามลำดับ...ในการจัดหาหนังสือให้ถูกใจนักเรียน ครูควรศึกษาให้ทราบความต้องการ (need) และความสนใจ (interest) ของนักเรียน จึงจะทราบว่าหนังสือชนิดใดที่นักเรียนส่วนมากชอบอ่าน เพราะเหตุใด วิธีการที่จะสามารถทราบได้ว่า นักเรียนชอบหนังสือประเภทใด กอนอื่นจะต้องศึกษาความต้องการของเด็กวัยรุ่น ซึ่งนักจิตวิทยาได้รวบรวมความต้องการของวัยรุ่นได้ ดังนี้

1. ต้องการความมั่นคงแก่ตนเอง
2. ต้องการความเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ
3. ต้องการความรัก
4. ต้องการประสบผลสำเร็จ
5. ต้องการอายุากร
6. ต้องการความเพลิดเพลิน
7. ต้องการความพึงพอใจในสุนทรีย์

¹ทองเครือ เกษมสุวรรณ, "การสอนวรรณคดีไทยในชั้นมัธยมปลาย,"
ศุนย์ศึกษา 12(ธันวาคม 2501): 35 - 38.

ในการสอนวรรณคดีนอกจากจะให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีตามรูปแบบของวรรณกรรมแล้ว ควรส่งเสริมให้ได้รับประโยชน์จากการอ่านอีกด้วย การสอนอ่าน บุญเหลือ เทพยสุวรรณ¹ กล่าวว่า

การสอนอ่านคือ การวางแผนสอนให้อ่านหนังสือเป็น หรือมีความสามารถเข้าใจอ่านหนังสือได้อย่างถูกต้องและกว้างขวางลึกซึ้ง ใฝ่ความนึกคิดวิจารณ์ที่ซึ้ง ทุกแง่มุมของเนื้อหา และหรือใฝ่ความรัก ความนิยม สนใจในการอ่านหนังสือยิ่งขึ้น และยังไกล่เกลี่ยเพิ่มเติมเกี่ยวกับพฤติกรรมในการสอนอ่านหนังสือว่า ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สามารถอ่านหนังสือด้วยความเข้าใจ คือตีความให้ใกล้เคียงกับผู้แต่ง ซึ่งเจตนาให้เข้าใจ อาจเสริมสร้างบางอย่างที่ผู้แต่งไม่ได้เจตนา แต่ไม่บิดเบือนสาระ โดยเฉพาะในทางเป็นโทษแก่ตนเองหรือผู้อื่น
2. สามารถแยกแยะข้อความรู้ที่ได้รับจากผู้แต่ง ออกจากข้อคิดเห็นของผู้แต่ง
3. สามารถแยกแยะข้อคิดเห็นที่ตนพอใจว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใดและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองได้
4. สามารถแยกแยะข้อความรู้ที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์แก่ตน
5. สามารถวิเคราะห์ส่วนประกอบของหนังสือที่อ่าน
6. สามารถวิเคราะห์ท่วงทิว หรือกลศิลป์ที่ผู้แต่งใช้เขียน
7. เกิดความนิยมการอ่านหนังสือ
8. เกิดทรรศนะกว้างขวางขึ้น เพราะเหตุที่ได้อ่านหนังสือ

การสอนให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการอ่าน จึงเป็นเรื่องที่ควรส่งเสริมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในการสอนอ่านวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น เพราะเรื่องสั้นเป็นหนังสือที่ผู้เขียน

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "เนื้อหาและขอบเขตวิชานี้ในหลักสูตร," วรรณกรรมไทยปัจจุบัน (เชียงใหม่: วิบูลย์การพิมพ์, 2516), หน้า 103 - 104.

สามารถแสดงความคิดเห็นและทัศนะมาสู่ผู้อ่านได้ ผู้อ่านจึงควรมีวิเคราะห์วิจารณ์ในการเลือกรับสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และต่อสังคมด้วย โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อายุเฉลี่ย 15 - 20 ปี อยู่ในเกณฑ์วัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยสำคัญของชีวิต กำลังมีความอยากรู้อยากเห็น อยากรทดลอง เริ่มสนใจชีวิตอย่างผู้ใหญ่ เริ่มแก้ปัญหาให้ตนเอง เด็กวัยนี้สมองกำลังพัฒนาอย่างเต็มที่ ความจำดี สามารถนำปัญหาไปขบคิด วิเคราะห์วิจารณ์ได้ ไม่ใช่อ่านเพื่อความสนุกอย่างเดียว การสอนอ่านสำหรับเด็กในระดับนี้ จึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความต้องการตามวัยของเด็กด้วย และหนังสือที่อ่านก็ควรเป็นวรรณคดีที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของเขา การสอนให้นักเรียนรู้จักอ่าน คิด วิเคราะห์ จึงนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสนองความต้องการของวัยรุ่น ดังที่ รัชฎาจารย์ อินทรกำแหง¹ โลกกล่าววว่า

การอ่านแล้วคิดให้ความเพลิดเพลิน และเป็นการกระตุ้นสมองและวิจารณ์อย่างมีเหตุผลยิ่ง เป็นการศึกษาค้นคว้าความคิดมีความแหลมคมอยู่เสมอ เป็นการพัฒนาสมองให้มีความเคลื่อนไหว แล้วการกระทำก็พลอยก้าวหน้าไปด้วยเขาใจว่า นี่คือคุณลักษณะของคนในสังคมพัฒนา

เหตุทั้งหลายที่เกี่ยวกับการปรับปรุงแบบเรียน วรรณคดีไทยที่ประมวลมานี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความคิดและแรงบันดาลใจอย่างมาก ที่จะวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องสั้นที่ใช้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 ในด้านความหมายและลักษณะ องค์ประกอบ กลวิธีการประพันธ์ ตลอดจนทัศนะของผู้ประพันธ์ในด้านต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง เพื่อเป็นแนวทางการสอนอ่านเรื่องสั้นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้ได้ผลยิ่งขึ้น

¹ รัชฎาจารย์ อินทรกำแหง, "เรื่องอ่าน - คิด - วิเคราะห์ ตอนที่ 3," วรรณกรรมวิจารณ์ตอนที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2518), หน้า 95.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้รู้จักวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องสั้น ที่กำหนดให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518 ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้
 - 2.1 คำนวณวรรคคือ พิจารณาเนื้อหา แนวความคิด โครงเรื่อง ลักษณะตัวละคร ฯลฯ
 - 2.2 คำนวณสังคมและศาสตร์ต่าง ๆ พิจารณาถึงทัศนะของผู้แต่งเกี่ยวกับอิทธิพลทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ จิตวิทยา วัฒนธรรม ฯลฯ
 - 2.3 คำนวณศิลปะการเขียน พิจารณาถึงท่วงท่าของการเขียน กลวิธีในการดำเนินเรื่อง ส่วนวนภาษา และศิลปะแห่งการใช้ถ้อยคำ
3. เพื่อให้ครูภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายใช้เป็นแนวพิจารณาและแนะแนวการอ่านเรื่องสั้นโดยคำนึงถึงคุณค่าที่ให้นักเรียน
4. เพื่อให้นักเรียนเกิดแนวความคิด มีวิจาร์ณาในการอ่านและรู้จักประเมินคุณค่าของหนังสือที่อ่าน
5. เพื่อหาแนวทางในการอ่านหนังสือประเภทเรื่องสั้นให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
6. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของครูและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อหนังสืออ่านนอกเวลาเรื่องสั้น ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
7. เสนอแนะวิธีปรับปรุงการเรียนการสอนวิชานี้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยจะวิเคราะห์คุณค่าของเรื่องสั้น 20 เรื่อง ที่ใช้เป็นหนังสืออ่านนอก

เวลา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518

2. คุณค่าในค่านต่าง ๆ ของเรื่องสั้นที่ปรากฏอยู่ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย ซึ่งได้รับการปรับปรุงและเห็นชอบจากอาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ส่วนหนึ่งและจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างประชากรอีกส่วนหนึ่ง

3. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ

3.1 ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 20 คน

3.2 นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายปีการศึกษา 2520 จำนวน 200 คน คือนักเรียนโรงเรียนสตรีนันทบุรี โรงเรียนวัดสุทธิวราราม โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว โรงเรียนหลวง

ขอตกลงเบื้องต้น

1. ผู้วิจัย ถือว่าคำตอบที่ได้จากแบบสอบถาม ไม่มีความแตกต่างกันตามประเภทโรงเรียนและเพศของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถาม

2. ในการวิเคราะห์เรื่องสั้นแต่ละเรื่อง ข้อมูลที่ได้นอกจากจะเป็นความคิดเห็นของผู้วิจัยแล้ว อาจได้มาจากความคิดเห็นของผู้ควบคุมการวิจัย หรือจากผู้เชี่ยวชาญทางการวิเคราะห์และวิจารณ์หนังสือ

3. คำตอบที่เป็นความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างประชากร ไม่จำเป็นต้องตรงกับความคิดเห็นของผู้วิจัย

ความจำกัดของการวิจัย

1. เรื่องสั้นบางเรื่องที่ใช้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาได้รับการเปลี่ยนแปลงใหม่ในหลักสูตร พุทธศักราช 2520 โดยตัดเอาเรื่องเดิมบางเรื่องออก เพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงใหม่ แต่ผู้วิจัยจะวิจัยเรื่องที่มีอยู่ในหลักสูตร พุทธศักราช 2518 เท่านั้น

2. การวิเคราะห์วิจารณ์หนังสือ ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนลงไป ผู้วิจัยจึงรวบรวมหลักเกณฑ์ของการวิเคราะห์เท่าที่จะสามารถทำได้เท่านั้น จากนักวิชาการ
 ขางท่าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น ตามที่ใดที่กำหนดให้เป็นหนังสือนอกเวลา ในหลักสูตร พุทธศักราช 2518
2. ได้ทราบทัศนคติของครู และนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร เกี่ยวกับเรื่องสั้นที่กำหนดให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในหลักสูตร ผลการวิจัยนี้อาจใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาเลือกหนังสืออ่านนอกเวลาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจ และรู้จักประเมินคุณค่าของเรื่องสั้นทั้ง 20 เรื่อง ในแง่มุมต่าง ๆ ให้ลึกซึ้งมากขึ้น
4. เป็นการเผยแพร่การเรียนวรรณกรรมวิเคราะห์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
5. จะเป็นแนวทางให้ผู้จัดทำหลักสูตร ผู้บริหารการศึกษา และครูได้ตระหนักถึงคุณค่าของเรื่องสั้น เพื่อพิจารณานำไปคัดเลือกใช้ในโรงเรียนตามความเหมาะสมและตามความสนใจของนักเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. อ่านและศึกษาลักษณะเฉพาะและรูปแบบของเรื่องสั้น องค์ประกอบ ตลอดจนวิธีและศิลปะในการเขียนเรื่องสั้นจากตำรา วารสาร บทความ และวิทยานิพนธ์
2. อ่านเรื่องสั้นที่ใช้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตามหลักสูตร พุทธศักราช 2518 ทุกเรื่องอย่างละเอียด

3. อ่านและศึกษาแนวการพิจารณาคุณค่าของหนังสือ จากตำรา วารสาร บทความ ฯลฯ เพื่อนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าของเรื่องสั้นที่จะวิเคราะห์

4. วิเคราะห์เรื่องสั้นทั้ง 20 เรื่อง ในคานงศ์ประกอบ กลวิธีในการแต่ง ความรู้ ตลอดจนข้อคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องของเรื่องนั้นเหล่านั้น

5. สร้างแบบสอบถาม 2 ชุด เพื่อสอบถามทัศนคติของครูที่สอนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหนึ่งชุด และสอบถามนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอีกหนึ่งชุด

6. นำผลที่ได้จากแบบสอบถามมาหาอัตราส่วนร้อยละ และหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) แล้วเสนอผลออกมาในรูปของตาราง

ศัพท์เฉพาะเรื่องและคำจำกัดความ

การวิเคราะห์เรื่องสั้น หมายถึง การพิจารณาแยกแยะส่วนต่าง ๆ ของเรื่องสั้นตามรูปแบบของวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น

องค์ประกอบของเรื่องสั้น หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ของเรื่องสั้น ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร บทเจรจา ฉาก แนวคิด กลวิธีในการเขียน ฯลฯ

แบบสอบถาม หมายถึง เอกสารที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อสอบถามและสำรวจความคิดเห็นของครูและนักเรียน เกี่ยวกับหนังสือเรื่องสั้นที่กำหนดให้อ่านเป็นหนังสือนอกเวลา

ครู หมายถึง ครูสอนวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีการศึกษา 2520 จากโรงเรียนวัดสุทธิวาราม โรงเรียนวิหราชู โรงเรียนเทววัง โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง โรงเรียนสาขาน้ำผึ้ง โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา โรงเรียน

ราชวินิตบางแก้ว โรงเรียนวัดอินทาราม โรงเรียนสตรีนันทบุรี โรงเรียนวัดสระเกศ
จำนวน 20 คน

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ปีการศึกษา 2520
จำนวน 200 คน จากโรงเรียนสตรีนันทบุรี โรงเรียนวัดสุทธิวาราม โรงเรียนราชวินิต
บางแก้ว โรงเรียนหอวัง